

УДК 81'36:821.161.2

DOI: 10.31471/2304-7402-2019-2(54)-69-78

ІТЕРАТИВНІСТЬ ЯК БАЗОВА КРАТНА СЕМАНТИКА ТА ТИПОЛОГІЧНИЙ РІЗНОВИД КВАНТИТАТИВНО ЧЛЕНОВАНОЇ ДІЇ

І. В. Вакалюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української мови; 76018 м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380 (342) 59-60-08; e-mail: v-ivanna@ukr.net*

У статті на основі концепції семантичної структури категорії інтервалу визначено зміст поняття „ітеративність”; досліджено функціонально-семантичні особливості суфіксів а- (-я-), -ва-, -ува- (-юва-), -и-, -і-, -от-і (-от-а-) як засобів вираження ітеративності в сучасній українській літературній мові; з'ясовано питання взаємозв'язку семантики і функцій морфем в структурі ітеративних дієслів.

***Ключові слова:** ітеративність, категорія інтервалу, суфікс, префікс, дієслово.*

При визначенні змісту поняття „ітеративність” у мовознавстві простежуються різні підходи. Вчені пов'язують ітеративність із многократністю (І. Ковалик), багатократністю (О. Бондар), не однократністю (О. Бондарко), кратністю (В. Храковський). Ітеративність трактується як загальна повторюваність дії (Л. Париляк); пов'язується із кількісними характеристиками предметів, позначених у мові іменниками (І. Безрук). У нашому дослідженні ітеративність є базовою семантикою квантитативно членованої дії, її визначаємо як типологічний різновид кратності дії.

У статті поставлено за мету визначити зміст поняття „ітеративність”, з'ясувати систему значень афіксальних морфем, а також подати їхню класифікацію.

Питання, пов'язані з інтерпретацією змісту поняття „ітеративність”, розглядаються у морфології та синтаксисі (О. Бондарко, І. Ковалик та ін.). Так, І. Ковалик ітеративними вважає многократні дієслова, які в системі дієслова української мови позначають поняття кількісного вияву дії-стану [4]. О. Бондар називає ітеративні дієслова багатократними і відносить їх до субполя кратності [3]. В. Храковський зараховує ітеративні дієслова до функціонально-семантичного поля кратності як один із семантичних типів неоднократності [7, с. 126-152]. На думку А. Троня, ітеративний аспект вказує на те, що дія повторюється багато разів знову і знову та є необмеженою в часі [6]. За спостереженнями Л. Париляк, ітеративність – „це складна та

внутрішньо розчленована семантична категорія, яка представляє у мові понятійні категорії дії, кількості, часу, суб'єктності, об'єктності, місця" [5, с. 18], відповідно зміст поняття „ітеративність” включає кількісні, часові, суб'єктні, об'єктні та просторові характеристики дії.

Історія вчення про вид дієслів сформувала вицентричну концепцію родів дії, у якій домінантне становище займає вид, зокрема недоконаний, різновидом якого, на думку Л. Размусена, Ф. Буслаєва, Л. Булаховського, є ітеративні дієслова. Як слушно зауважує І. Ковалик, невинуватим у багатьох дослідників виду слов'янських дієслів було те, що вони, сплутуючи в одному поділі різні принципи, не зовсім чітко розмежовували окремі видові структурні типи дієслів. Поділяємо позицію І. Ковалика, який зазначає, що „Многократні дієслова можуть позначати повторювану дію як доконану, так і недоконану” [4]. Із цієї позиції випливає те, що вид не виступає диференційною ознакою ітеративності.

Якщо у граматиці виокремлювати категорію ітеративності та надавати цьому значенню категорійного статусу, то варто пам'ятати, що ітеративність є структурним компонентом більш загальної категорії дієслівної квантитативності та відображає різний вияв членованої кількості дії. Ітератив чітко вказує на членовану квантитативність дії, однак не визначає характеру цієї розчленованості. Грамема ітератива може слугувати базовою формою аналітичного вираження різновидів як кратної, так і некратної квантитативності: *бекати раз у раз* (мультиплікатив), *громадити усе сіно в стоги* (дистрибутив), *тьохкати досхоchu* (достатній інтенсив) та виступає твірною основою й для фазової парадигми у дієсловах звучання, мовлення, руху, дії: *молоти – домолоти, прямувати – попрямувати, някати – занякати* і под. [1, с. 162]. Водночас такою основою може бути грамема неозначеної кількості: *мовчати, сидіти, сушити*. Але варто зауважити, що ітеративність як історично давня семантика дієслова може бути основою для протиставлення дієслів ітеративних (кратних) та неітеративних (некратних). З цього погляду ітеративність є визначальною базовою семантикою кратності. З іншого боку, ітеративність є типологічним різновидом кратності, що представляє загальне значення членованої квантитативності, виражене як неозначена, тобто недиференційована кратність. Як базова кратна семантика ітератив може входити у структуру членованої квантитативності як первинна грамема кратності, формуючи перший ієрархічний рівень, а другий утворюватимуть грамеми семельфактива, мультиплікативна та дистрибутива. Однак не всі грамеми кратності творяться на основі ітератива. Так, аналітичні грамеми виражають кратність й іманентно нечленованих різновидів дій, наприклад, дієслів стану (чи процесу): *страждати раз, багато разів, через кожну невдачу; радіти раз, багато разів, через кожен успіх* і под. (семельфактив, мультиплікатив, дистрибутив); *форми страждати /*

радіти не раз виражатимуть ітерацію. У цьому випадку ітератив перебуває у лінійних відношеннях із семельфактивом, мультиплікативом, дистрибутивом. Ця особливість (двоєке становище в структурі кратних дій) ітератива є важливою ознакою його граматичної природи.

Отже, ітерація може бути означеною: виразно одноактна дія – (семельфактив) *стукнути*; дії повторюються регулярно, через рівні проміжки – мультиплікатив (*копати - покопати*); можуть виражати кількісно-суб'єктне / кількісно-об'єктне значення – дистрибутив (*порахувати всіх студентів, перемити увесь посуд*). Неозначена ітерація виражає узагальнену кількість актів дії, хоч не актуалізовану квантитативно, однак з означеною квантифікацією – ітератив (*читати, шукати*). З одного боку, ітератив відносно семельфактива, мультиплікатива чи дистрибутива виступає як більш загальне значення щодо конкретизованого, але з іншого, це значення недиференційованої кратності, яка є такою ж конкретною семантикою, як диференційована кратність. Ми не вважаємо ітератив початковою формою кратної парадигми українського дієслова, оскільки це б надавало ітеративним формам окремий статус, виводило за межі системи квантитативних значень як проміжного між узагальнено кількісними і кратними.

Морфемна семантика у структурі функціонально-семантичної категорії дієслівної квантитативності виступає ядерним компонентом, що є основою побудови похідних ітеративних одиниць семантико-синтаксичного рівня. Тому дослідження перш за все специфіки функціонування афіксальних морфем на позначення ітеративної дії є цілком обґрунтованим.

Морфологічними показниками семантики ітеративності в сучасній українській мові виступають суфіксальні та префіксальні морфемі. На думку І. Ковалика, до суфіксальних морфем-показників ітеративності в семантичній структурі дієслова належать такі афікси-ітеративізатори: *-а-, -я-, -ва-, -ова-, (-ева-, -ува-, -юва-), -ива-, -овива-, -овува-, -овава-, -івава-, -авава-, -от-, -і-, -ти-* [4, с. 178-188]. Однак вважаємо доцільним диференціювати суфікси *-а- (-я-), -ва-, -ува- (-юва-)* та їхні варіанти.

Носіями семи ітеративності здебільшого постають суфікси; префікси здатні диференціювати семантику кратності суфіксальних ітеративних дієслів.

Ітератив виступає як неозначена кратність, вказуючи на те, що дія виражає квантитативність моментів (актів) у процесі розгортання. У „чистому” вигляді ітеративність представлена непродуктивним словотвірним типом, у творенні якого беруть участь суфікси *-а - (-я-), -ва-, -ува- (-юва-)* [1, с. 164].

Найпродуктивнішим ітеративнотворчим суфіксом у безпрефіксних дієсловах виступає суфікс *-а-*. Ядерною семантичною функцією цього афікса є вираження семантики кратної кількості: „*Ониська махає на діда Свирида рукою, а сама від сміху аж здригається*” (Остап Вишня);

„Вколисана в ніч, тобою омита, **хитає** мене серед білого дня...” (Ліна Костенко); „Увіходе [увіходить] Іван, теж наряджений, Ївга йому **киває** головою, щоб ішов до Одарки” (Панас Мирний); „І гнеться небо в обручах, **Й гойдається** земля” (Ольга Слоньовська).

Суфікс *-а-* (часто також *-ка-*) виконує функцію семантичного ітеративізатора конкретної акустичної мікродії. Дієслова із суфіксом *-а-* (*-ка-*) переважно мотивуються виговковими утвореннями та різними звуконаслідуваннями (*ме – мекати; бе – бекати*): „Ціла отара овець та кіз, ягнят, козеньят **мекала та бекала**” (Іван Нечуй-Левицький); „Посеред нього [болота] в калюжах **кумкали жаби**” (Іван Франко) та імітованими побутовими чи іншими звуками тощо: „В хаті було тихо, тільки в печі на жару **шкварчала** ринка з вишкварками так сердито та голосно, неначе кричало десять бабів разом, вхопившись за коси” (Іван Нечуй-Левицький); „Десь гуділо, **брязчало** ланцюгами, **порскало**” (Іван Багряний); „То **клацали** рушниці, що ними тіні підпиралися, як паліччям” (Іван Багряний). Таким чином, кожне „*бе*”, „*ме*” та ін. в структурі ітеративів є певним „звуковим квантом”, що містить семантику звукового повтору дії, реалізується органами артикуляції та є засобом вираження в тексті експресії, позначаючи найчастіше не утворення звуку, а відповідну дію.

За своїми властивостями подібні похідні, що позначають дії, супроводжувані певним звуком, – фізіологічні явища: „Тим часом Кезгайло, усівшись на дзиглику й витягнувши довгі свої ноги, починає з видимим обуренням розглядати свої подарунки, **нюхає, чхає, плює**” (Іван Кочерга); „**Гукали** й приглушено **кляли** все на світі якись люди” (Іван Багряний) або конкретні фізичні дії: „Він держався скали, хоч як **шарпала і рвала** його люта хвиля” (Іван Франко); „Інші (хіба можна було їм вірити?) **плескали**, що поет сховався десь у своїй далекій віллі над морем...” (Ірина Вільде); „І Ви казати до діда – а дід **човгикав** по хаті...” (Ліна Костенко) – такі дієслова не позначають дію, спрямовану на утворення певного звуку, а звук є супроводжувальним елементом ситуації. До цього типу належать і дієслова, що позначають звукові ознаки руху: „**Тріщали** голоблі, вивергуючи тягарі з баюр” (Іван Багряний).

У структурі дієслів візуального сприйняття суфікс *-а-* виконує функцію не тільки семантичного ітеративізатора, а й показника образної динаміки дії: „На столі ледве **блимала** низенька лампа, освітлюючи неголене обличчя Райка і зарослу густими пелехами голову” (Валерій Шевчук).

Серед типологічних різновидів дії виділяємо дієслова із семантикою фізичного впливу (за допомогою ритмічних рухів) на певний об'єкт: „Коваль кує, не втомиться **кленати**...” (Ліна Костенко); „Дай сюди, бо як пхну, то й ноги задереш! – кричала Кайдашиха й **сіпала** до себе мотовило” (Іван Нечуй-Левицький); „Діти свистали в закуплені в місті свиставки, **калатали** глиняними брязкалами” (Іван Франко); „**Тесав** граніт розпечений, твердий...” (Ліна Костенко).

Варто зазначити, що ітеративний суфікс *-а-* прозоро виражає значення кратності у дієсловах власне дії: „А ми з Володькою **стрибали** з шовковиці...” (Ліна Костенко); „Довгий широкий маятник коло стінного годинника тихо **стукав** серед страшної тиші” (Іван Нечуй-Левицький); „**Ишли** повз нього ритуальним кроком, когось **топтали, кидали** груддя...” (Ліна Костенко); „**Віє вітер, повіває, Кораблі хитає**” (Степан Руданський).

У дієсловах на позначення стану чи процесу ітеративність чітко не експлікована навіть спеціальними суфіксами: *спати, думати, обговорювати* і под., водночас імпліцитно виявлена семантичною структурою дієслова, визначеною характером дії чи процесу та дериваційною мотивацією: *спати* від *соніти*, *думати* – „чергувати, змінювати у свідомості думки, обговорювати” – по черзі брати слово у розмові.

У дієсловах, що водночас виявляють характер дії і процесу („*Сидів би грек у хаті й коло хати, поміг би жінці діток **колихати**...*” (Ліна Костенко); „*Чом **ковтаю** слова перем'яті?*” (Ольга Слоньовська); „*І по вагоні **стрибало** слово*” (Володимир Винниченко); „*...і задвигтіла церква-кам'яниця, і хрест на церкві **хилитавсь**, і **хилиталась** паперть і дзвіниця...*” (Ліна Костенко)) чи стану („*Спочатку чули [браття], як стара **шасталася** по хаті, **стогнала**, дренькала якимись посудинами, але по якимсь часі все **утихло***” (Іван Франко); „*За ними слідом **хлипає** хлоп'я...*” (Ліна Костенко)), ітеративний суфікс виявляє синкретизм (указує і на кратність, і на тривання дії). Таке явище зумовлено синкретизмом самих дієслів, що позначають дію-процес чи дію-стан; станова дія більшою мірою зорієнтована на вираження тривання, а не на позначення кратності дії.

Суфікс *-я-* як фонетичний варіант суфікса *-а-* має тотожну із ним квантитативну функцію в експлікації ітеративності: „*Панії **стріляли** на вманя, не націлюючись, і не потрапляли в дичину*” (Іван Нечуй-Левицький); поєднуючись із кореневою морфемою, вказує на те, в який спосіб здійснюється переміщення: „*Найкращі кабальєро **кружляли** її в танці...*” (Ліна Костенко); „*Літаки **кружляли** над площею, а салдати **кружляли** навколо пам'ятника рачки, і Максим разом з ними*” (Іван Багряний).

Продуктивним ітеративнотворчим суфіксом безпрефіксних дієслів є суфікс *-ува-* (*-юва-*). Суфікс *-ува-* (*-юва-*) виступає ітеративізатором конкретної фізичної дії (акту) з нечітко диференційованими часовими проміжками: „*Мені **пишуть** і **телефонують**, і навіть дарують троянди?*” (Ольга Слоньовська); „*Червоноармієць з перев'язаною головою **поглянув** на нього і **продовжував** далі **друкувати***” (Михайло Стельмах); „*Над гаєм синім **малюють** блискавки грозу*” (Володимир Сосюра).

Дієслова переміщення з суфіксом *-ува-* (*-юва-*) експлікують іронічно-грайливе експресивне забарвлення, у цих дієсловах суфікс виконує ітеративно-експресивну функцію: „*Чимчикує [чимчикувати] із раю **репресована** Єва... І трюхикає вслід «поражонний в правах Адам...*” (Ліна

Костенко); „Безродинні, безсовісні, безробітні, бездомні! Й за качками, що **шпаціювали** під вікнами зиму всю...” (Ольга Слоньовська).

Якщо для дієслів із значенням пересування мінімальним квантом ітеративної дії можна вважати реальний крок, то для дієслів із значенням поширення у часі й просторі такий „крок” не є реальним, а умовним, таким, що передбачається семантико-морфологічною структурою дієслова. Квантифікація ітеративної дії визначається як нечітко диференційована: „Всі говорили, **галасували** на всю хату, не знали, де сісти, де стати” (Іван Нечуй-Левицький); „І вітри **танцювали** аркан...” (Ольга Слоньовська); „Сама моя фантазія **диктувала** мені на папір повісті, новели” (Ольга Кобилянська);

Суфікс *-ува-* (*-юва-*) виступає ітеративізатором фізичної дії (акту) у дієсловах із певним ступенем абстрагованості: „Кожну днину свою **марнують**, власне, як непотрібну мить” (Ольга Слоньовська); а також звукових дій (тут мовлення), які передбачають ситуацію спілкування двох чи більше осіб (суб’єктів спілкування): „Одчини, бо вікна поб’ю! – **репетував** Кайдаш і лупив у двері ногою так, що поганенькі двері аж **торохтіли**” (Іван Нечуй-Левицький). Ці ітеративи пов’язані з поведінкою, манерами, звичками, тобто із діями, що, зазвичай, повторюються.

Суфікс *-ва-* виступає в поодиноких ітеративних дієсловах: „А я чув серед ночі – собаки **валували** і хтось десь у вікно стукав” (Панас Мирний); „– Чи я на те десять літ доглядала вас, **пантрувала**, як малої дитини, як свого рідного, щоб ви тепер робили мені такий скандал?” (Іван Франко); „**Плювалися** циганки, сміялися, а Папуші, – ну, що це за циганка?” (Ліна Костенко).

Семантичною особливістю суфікса *-ва-* є вираження ним значення ітеративної дії з недиференційованими перервами між повторами дії: „Він **чував** [чувати] у Відні всякі концерти і всяку музику” (Іван Франко). Семантика дієслова *чувати* (чути, слухати не раз одне й те саме чи подібне що-небудь) не містить вказівки на тривалість проміжків часу між повторюваними діями.

Суфікс *-і-* типово функціонує як показник ітеративної семантики. Подібно до суфікса *-ува-* кожен „квант” не є чітко диференційованим; семантика дієслів із суфіксом *-і-* найчастіше сприймається на рівні чуттєвого сприйняття: „Зелений став жабами **жебонів**...” (Ліна Костенко); „Надворі негода страшенна, сніг, дощ, лютий вітер **гуде**” (Леся Українка); „Сичі в гаю **перекликалися**, Та ясен раз у раз **скрипів**” (Тарас Шевченко).

У структурі візуальних ітеративів суфікс *-і-* мінімалізує часові проміжки між повторюваними квантами так, що вони стають ледь вловимими для ока: „Лиш де-де з вікон блимає світло, що ледво **мерехтить** за сніговим серпанком” (Іван Франко); „Вихор свище, блискавки **миготять**, хвилі **заливають** корабель” (Остап Вишня).

Суфікс *-і-* також вказує на спосіб здійснення звукової дії суб’єктом у процесі мовленнєвого акту: „Та от, **нахаба** якась, – **каже**

чоловік, – зранку на мене щось свистить. Їду, а воно свистить та й свистить. Що я не робив – воно свистить. Запріг воли та й приїхав оце додому. Хтозна, що воно свистить та й свистить?” (Остап Вишня); „Максим несамовито рипить зубами. "Будь ти прроклятий!!"” (Іван Багряний). Подекуди суфікс *-i-* виступає у функції маркера експресивності у конотативно забарвлених дієсловах: „Лізе п'яний по залізничних шпалах і бубонить...” (Остап Вишня); „Він бурмотів ту подяку, як молитву перед сном грядущим” (Іван Багряний).

Поєднуючись з кореневою морфемою вказаний суфікс додає до семантики дієслова експресивне забарвлення; експлікує значення повторюваних дій, пов'язаних із внутрішнім станом суб'єкта: „Вартові теж тремтіли, порухуючи плечима” (Іван Багряний) – *тремтіти* (від холоду, страху, хвилювання).

Ітеративи вказують на дію суб'єкта над певним об'єктом, яка супроводжується звуковим ефектом або він є її наслідком: „Там бубни й сопілки бринять” (Леся Українка), тобто йдеться про звуки, що є результатом ударів у бубон; „Скрипіли й шиніли полозки по грязюці й по камінню. Рипіли дуги й хомути” (Іван Багряний); „Лиш десь далеко-далеко, ніби щось вистукуючи за абеткою Морзе, ледве чутно лопотів автомат: – Та!... Та-та-та!... Та!” (Іван Багряний).

До показників ітеративної семантики відносимо суфікс *-и-*: „Крилами били, пера губили, голови сизі низько хилили...” (Ліна Костенко); „Якось хазяїн і батрак косили ячмінь» (Остап Вишня); „Він, може, змалку марафони бігав, траву на стадіоні толочив...” (Ліна Костенко); „Прозорий місяць трусить срібний сніг» (Ольга Слоньовська); „Надворі гула мокра березнева завірюха, ліпила в шиби” (Іван Багряний) – суфікс *-и-* вказує на порівняну довготривалість ітеративної дії.

У структурі дієслів суфікс *-и-* виражає значення, яке пов'язане з особливостями процесу мовлення: „Ідучи [з корчми] додому, горланив [Проць] на ціле село” (Василь Стефаник).

Ітеративи з суфіксом *-и-* також вказують на повторюваність рухових дій: „Його штрикають зонтиками, луплять кепками, але те йому все ні до чого: він м'яча – „взяв”!!!” (Остап Вишня); „Справді щось стука. Маланка злазить із лави, мацає стіни, а у вікно хтось гатить” (Михайло Коцюбинський).

Ітеративну дію може виражати суфікс *-от-*. На це вказує І. Ковалик: „Дієслова з суфіксами *-ота-*, *-оти-* передають „ритмічно-повторювану дію” [4, с. 16]. У цьому зв'язку Л. Париляк зазначає, що „семантичною особливістю суфікса *-от-* є те, що цей афікс рідко виступає самостійним ітеративізатором та поєднується зазвичай із суфіксами *-а-*, *-і-*, які часто вживаються в паралельних дієслівних формах, однак додають до загальної семантики основи різні відтінки, які відповідно по-різному передають характер ітеративної дії” [5, с. 63]. Таким чином, суфікси *-ота-*, (*-оти-*) утворюють похідні із значенням неодноразово

повторюваної дії, наприклад: „*І світ **торохкотить** [торохкотіти], як в порожні вози*” (Ольга Слоньовська); „*І гули десь, **гримотіли** далекі вибухи. Але то було десь далеко, не тут. Ніби навіть не на цьому світі...*” (Іван Багряний).

Ітеративи із цими суфіксами експлікують значення, пов'язане з процесом говоріння: „*А в діда борода з конопель, – **белькотав** [белькотати] Петрусь і брав рученятами діда за бороду й плунав її на всі лади*” (Іван Нечуй-Левицький); „*Нема тут уборної! – **вуркотів** дід, загороджуючи Володимирові дорогу, хоч у кутку двору таки стояла розтріскана й розхитана споруда, у призначенні якої годі помилитися*” (Валерій Шевчук); „*Він **бурмотів** ту подяку, як молитву перед сном грядущим*” (Іван Багряний).

Ітеративність представлена семантикою переміщення (*дріботіти*) й циклічного переміщення (*тріпотати* – часто й дрібно коливатися), а також процесом мовлення: „*Євнухи **дріботіли**, халатами **тріпотіли**, наказ той ледве **пролопотіли**...*” (Ліна Костенко); „*Та ось бряжчать ключі, скриплять завіси, **Стукочуть** кроки – се сторожа входить*” (Іван Франко).

Ці ж суфікси, приєднуючись до дієслів, мотивованих вигуківими основами або звуконаслідувальними словами, виражають значення збільшеної (але не диференційованої щодо нечленованої кількості) міри вияву дії, частоти її повторюваності: „*Були б у нього, кремінноноженнята, ото вже б **гупотіло** по ланах!..*” (Ліна Костенко); „*На слизькій крижаній землі під ногами **хлюпотіли** калюшки зводнілого снігу*” (Іван Багряний); „*Тихо **дзюркотіла** між камінням Кам'янка; він сів біля води, задумливо дивлячись на воду*” (Валерій Шевчук).

За умов самостійного функціонування (без суфіксів *-а-*, *-і-*) суфікс *-от-* не виступає інтенсифікатором ітеративних актів, а виконує загальну ітеративнотворчу функцію. Отже, у семантичній структурі із комбінацією суфіксів *-от-* + *-а-*, *-от-* + *-і-* суфікс *-от-* виступає афіксом експресивного (інтенсивний характер повторюваної дії) забарвлення ітеративної дії, вираженої суфіксами *-а-*, *-і-*.

Варто зазначити, що суфікс *-ти-* як афікс-ітеративізатор має функціональну специфіку. З одного боку, суфікс *-ти-* виступає засобом вираження ітеративності у дієсловах типу *колотити*, з іншого – у дієсловах типу *їсти*, *нести* є показником семантики дієвості, що пов'язана із значенням інтервалу, через який об'єктивується дія мовцем.

Таким чином, ітеративність є визначальною базовою семантикою кратності дії. Ітеративно творчі суфікси *-а* (*-я-*), *-ва-*, *-ува-* (*-юва-*), *-і-*, *-и-*, *-от-* виражають значення повторюваності дії самостійно, поєднуючись тільки з кореневою морфемою. Морфемно-семантична структура дієслів із значенням ітеративності включає морфемні і різніми семантичними відтінками і функціями, відповідно, дієслова із квантитативною семантикою творяться за допомогою досить значної групи афіксів.

Найбільш продуктивно передають ітеративність похідні з суфіксами *-а-*, *-ва-*, *-ува-* (*-юва-*), дієслова із суфіксами *-і-*, *-и-* та похідні з суфіксом *-от-* із специфічною квантитативною семантикою. Як показник семантики ітеративності суфікс *-ва-* є менш продуктивним. Особливістю одиниць з такими формантами є різноплановість значень твірних основ. Ті чи ті засоби, приєднуючись до дієслівних основ, по-різному модифікують їхні значення, що виявляється або в характері перебігу в часі певної дії, або в посиленні чи послабленні вияву певної характеристики (наприклад, нечленованої міри дії).

Література

1. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: [монографія] / В. М. Барчук. – Івано-Франківськ: Сімик, 2011. – 416 с.
2. Безрук Л. К. Категорія числа речовинних іменників в аспекті семантики // Мовознавство. – 1982. – №4. – С. 33-36.
3. Бондар О. І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській мові. Функціонально-ономасіологічний аспект: автореф. дис. ... докт. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. І. Бондар. – К, 1998. – 33 с.
4. Ковалик І. І. Многократні дієслова в українській мові в порівнянні з іншими слов'янськими мовами: Дис. канд. філол. наук. – Львів., 1949. – 190с.
5. Париляк Л. І. Структура функціонально-семантичного поля ітеративності в сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Париляк Лілія Іванівна. – Івано-Франківськ, 2008. – 216 с.
6. Тронь А. А. Засоби вираження кратності у сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. А. Тронь. – Львів, 2008. – 24 с.
7. Храковский В. С. Типы грамматических описаний и некоторые особенности функциональной грамматики / В. С. Храковский // Проблемы функциональной грамматики / Отв. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Наука, 1985. – 198 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 16.12.2018 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Костусяк Н.М.*

ITERATIVITY AS BASIC OF THE MULTIPLICITY SEMANTICS OF ACTION AND A TYPOLOGICAL VARIETY OF THE QUANTITATIVELY PARTIBLE OF ACTION

I. V. Vakaliuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivs'k, 76000, Ukraine;
ph. +380(342) 59-60-08; e-mail: v-ivanna@ukr.net*

In the article defined content of the concept iterative on the basis of the concept of the semantic structure of the interval category; the functional semantical peculiarities of the suffixes -а- (-я-), -ва-, -ува-(-юва-), -и-, i-, -ом-і,(-ом-а) as means of expressing of iterativity in modern Ukrainian language are examined; the problem of interdependence of semantic and functional morphemes in the structure of iterative verbs is considered.

Key words: iterativity, category of interval, suffix, prefix, verb.